

Xavier López

LIDERATGES VALENTS

Pròleg de Jordi Cuixart

Iolanda Batallé
Òscar Camps
Bonaventura Clotet
Jordi Cuixart
Xavi Hernández
Lluís Llach
Jordi Milán
Ada Parellada
Carla Simón
Mònica Terribas
Eduard Vallory

Columna

XAVIER LÓPEZ ORTÍN
LIDERATGES
VALENTS

PRIMERA EDICIÓ: SETEMBRE DEL 2023

© XAVIER LÓPEZ ORTÍN, 2023

© DEL PRÒLEG: JORDI CUIXART, 2023

© COLUMNNA EDICIONS, LLIBRES I COMUNICACIÓ, S.A.U.

AV. DIAGONAL, 662-664 - 08034 BARCELONA

ISBN: 978-84-664-3085-2

DIPÒSIT LEGAL: B.I.I. 544-2023

FOTOCOMPOSICIÓ: GRUP62

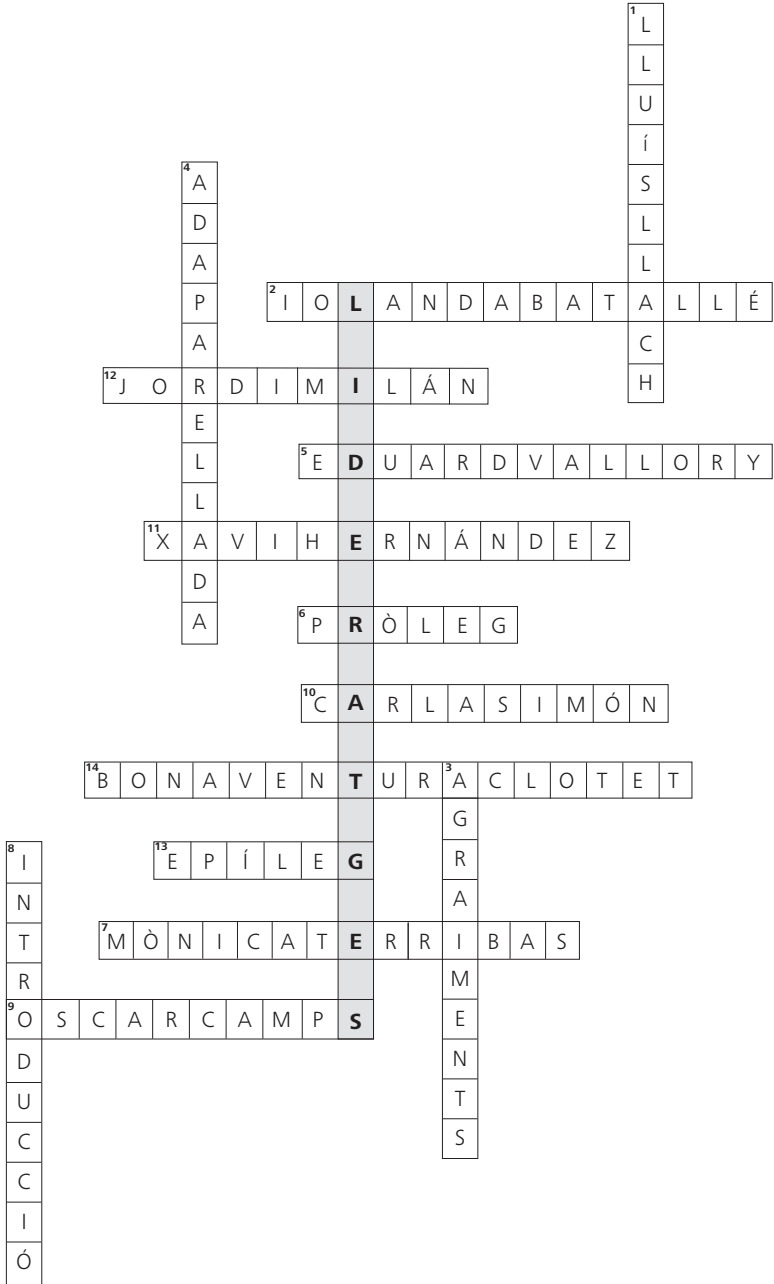
IMPRÈS A CATALUNYA - PRINTED IN CATALONIA

www.columnnaedicions.cat

La lectura obre horitzons, iguala oportunitats i construeix una societat millor. La propietat intel·lectual és clau en la creació de continguts culturals perquè sosté l'ecosistema de qui escriu i de les nostres llibreries. En comprar aquest llibre contribuïm a mantenir aquest ecosistema viu i en creixement. A Grup62 agraïm que ens ajudeu a donar suport així a l'autonomia creativa d'autors i autors perquè puguin continuar desenvolupant la seva funció.

Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra. Podeu contactar amb CEDRO a través del web www.conlicencia.com o per telèfon al 91 702 19 70 / 93 272 04 47.

Índex

6	Pròleg Jordi Cuixart	15
8	Introducció: Per què lideratges valents?	21
1	Lluís Llach	37
4	Ada Parellada	63
9	Òscar Camps	81
12	Jordi Milán	97
14	Bonaventura Clotet	113
7	Mònica Terribas	127
5	Eduard Vallory	143
2	Iolanda Batallé	157
11	Xavi Hernández	169
10	Carla Simón	183
13	Epíleg	195
3	Agraïments	205

(*) En la lectura dels diferents capítols no hi ha cap necessitat de seguir un ordre estricte. Si prefereixes fer-la no lineal o llegir només aquells que et semblin més interessants, endavant.

Deixa't portar per les teves preferències personals o pel propòsit de la lectura Gaudeix-los!

L – Lluís Llach

Llibertat, límits, llavors, Laura, lligams, lluita,
llegat, legitimitat, lideratge, Lluís Llach

Quina meravella
si el sender que el cor ens assenyala
sempre fos vial d'amor.

«Tomb d'atzars», *Porrera*, 1995

Avui el dia promet. Sona el despertador a les sis del matí. Encara tinc tres hores de camí i tres-cents trenta-tres quilòmetres. A les deu m'espera a Parlavà el reconegut cantautor Lluís Llach.

El camí no el faré sol; m'acompanya en Xavi Muriello, fidel seguidor seu des de l'adolescència. Ja al quilòmetre zero, a Vimbodí i Poblet, fem sonar la primera cançó pels altaveus del cotxe i fins a l'entrada del poble empordanès la playlist de l'Spotify ens fa un recorregut sonor des de «Cal que neixin flors a cada instant» fins a «Verges 2007».

A Parlavà ens acull el repic de campanes, que ens confirma que hem estat ben puntuals: quatre quarts i

deu tocs. Fer un tomb per la discografia d'en Llach durant les tres hores de trajecte ens ha servit per connectar amb la seva mirada sobre la vida i amb el seu lideratge de país.

Possiblement t'estàs preguntant: i per què en Lluís Llach en un llibre de lideratge? De fet, aquesta és la primera pregunta que em va fer en Lluís quan li vaig proposar la trobada. Espero que al llarg d'aquest capítol descobreixis les raons per les quals he decidit que formi part del llibre. És un líder valent. A més, li he reservat la primera lletra, la L. I no només perquè entre el nom i el cognom se'n comptin quatre, sinó perquè penso que ha de ser en Lluís qui m'ajudi, en aquest joc de paraules, a definir Llibertat, Lluita i Legitimitat, entre altres conceptes sobre els quals ha de reflexionar una bona líder, en un marc deontològic, axiològic, coherent i holístic de presa de decisions.

I també per una qüestió més visceral: perquè m'hi porten els batecs del cor.

Som a la porta de casa seva. Fem sonar el timbre i en qüestió de segons aguaita per la finestra el somriure de l'Àngels. Només passar el llindar de la porta, la mirada que ens creuem amb en Xavi em confirma que tots dos tenim la mateixa sensació, la d'entrar en un oasi de pau i quietud. Pressentim que serà una conversa bonica, interessant i plena d'aprenentatges com els que en Lluís defineix a la cançó «Aprendre»: «Aprendre que, en certesa, res no tinc si no m'ho dones».

A sota de la volta catalana del rebedor, a mà dreta, ens observen, des d'una fotografia en blanc i negre, els ulls de la Laura Almerich. Al costat esquerre, una il·lustració

d'en Lluís amb la Muriel Casals també ens dona la benvinguda. Això em fa pensar que la conversa tindrà la càrrega emocional, de sensibilitat, de tendresa i també de fermesa que aquestes dues dones han aportat a la vida del cantautor empordanès i de tantes altres persones.

El primer contacte amb en Llach ha estat una abraçada. I uns somriures expectants.

En Lluís és potser un líder singular en el context d'aquest llibre. Mentre que la resta de persones amb qui he conversat s'han convertit en referents a través del bon lideratge de projectes i d'equips humans concrets, al capdavant dels quals s'han posat de manera voluntària i sent-ne plenament conscients, en Llach, en canvi, penso que primer ha estat referent de tot un moviment de país per esdevenir després un líder.

A través de les emocions i dels sentiments que desperten les seves cançons, en moments de canvis profunds ha estat un catalitzador mitjançant la seva creació artística, vinculada a l'ètica, la llibertat i la democràcia més radicals dels moviments socials i culturals, i també polítics, en el sentit més ampli del que vol dir política.

I és així, potser involuntàriament, si més no en els inicis, com ha arribat a ser un líder no-líder.

Lluitem aquí, en el nostre temps, i espai petit,
com primer pas vers un món volgut infinit.

«I ara de nou», *T'estimo*, 1984

Comparteixo amb en Lluís que les seves cançons han estat grans himnes, potser més enllà del que ell

mateix havia imaginat o s'havia proposat. Tot i que el seu lideratge és radical, va més enllà dels símbols i de les banderes concretes. És una lluita local i alhora global, perquè és també la d'altres pobles que aspiren a preservar la seva identitat, des de la llibertat i la democràcia plena, sense renúncies. «Xavi», m'interromp amb avidesa, «estàs parlant de mi o d'una altra persona? Això és el que veieu vosaltres de mi. Puc fer una prèvia?».

En aquest punt, tots tres ens trobem asseguts en unes butaques de vímet, molt còmodes, prenent cafè tallat amb llet de civada. I tu, on ets ara? En un racó acollidor de casa teva, potser? Immersa en aquestes paraules impreses sobre les pàgines de fibra de cel·lulosa? Amb música de fons? D'en Llach...? En Lluís ens ajudarà a entendre la naturalesa del seu lideratge o no-lideratge, i intueixo que la contextualització serà com una mena de viatge cap a Ítaca: intensa, plena d'anècdotes, de vivències, d'humanitat i amb un final obert.

Transcripció amb fidelitat les paraules d'en Lluís:

«He d'acceptar que la gent em dona un paper que jo només puc fer perquè m'ho han permès, tot i que és el que sempre faria per convicció. Faig i dic el que penso! I jo això no sé si és lideratge, perquè en el lideratge hi ha una voluntat que no tinc en absolut».

«Jo no tinc mai la consciència de ser-ho i no sé si és honest dir-ho perquè, és clar, un intenta sempre justificar els seus actes. Però em sembla que mai he fet res per ser líder. A mi aquesta paraula em fa respecte. Els meus actes es justifiquen per ells mateixos. Són allò que vull i he volgut fer».

Jo només tinc un desig d'amor,
un poble i una barca.

«Alè», *Astres*, 1986

En Llach explica que prové d'una família de dretes. Va tenir una educació escolàstica a Figueres, en un internat, durant sis anys. A l'adolescència era molt tímid, diu que de manera gairebé malaltissa, fins al punt que als quinze anys no gosava ni entrar a l'estanc a comprar tabac.

Als disset anys va conèixer Els Setze Jutges, el moviment de la Nova Cançó per normalitzar i defensar l'ús del català amb cançons contemporànies en la nostra llengua, i posteriorment va iniciar estudis universitaris a la Facultat d'Econòmiques. Allà va prendre consciència d'aspectes socials en què al seu poble, Verges, mai no havia ni pensat: la lluita de classes i la ferocitat del capitalisme en són un exemple.

Llavors, més per connexió emocional que per convicció ideològica, s'enamora del moviment anarcosindicalista anterior als anys trenta. Aquí comença a estudiar-lo una mica i pren consciència de classe, «en el meu cas privilegiada, atès que jo, tot i que venia del món rural, provenia d'una família mínimament acomodada».

«De cop i volta em diuen que canto bé. En Josep M. Espinàs i aquest grup de músics venerables em conviden a cantar. La música m'agrada molt, perquè des dels quatre anys havia après piano i havia compost alguna cosa, tot i que sense lletra. Llavors com-

ponia no de manera racional, sinó per una mena d'intuïció conreada, això sí, amb la formació musical. No necessitava racionalitzar les meves emocions. Amb el piano en tenia prou. Sovint plorava mentre el tocava. Tot això són dèries d'algú a qui li agrada molt la música».

Llavors, per a en Lluís, Els Setze Jutges es converteixen en la referència informativa del que passa al país. A Verges no en tenia gaire consciència, o no més enllà d'allò que li podien explicar els *guardias civiles* del poble, dels quals diu que era amic. Els Setze Jutges l'informen dels problemes nacionals des d'un punt de vista eminentment cultural més que polític: l'ús de la llengua, sobretot, i també la repressió, la intolerància, etc.

El català mai havia estat un problema fora de l'escola. A l'escola, però, estava prohibit. «Un dia em diuen uns pobres mestres que *mare* a partir d'ara era *madre*. I dic “pobres” perquè abans havien estat republicans i ara els imposaven aixecar el braç cada dia i cantar el “Cara al sol”. I tantes altres coses més».

Per a Miquel Porter, Josep M. Espinàs, Remei Margarit, Delfí Abella i tota la resta, la consigna era cantar en català per salvar la llengua. Eren gent molt conspícua en els seus àmbits, i estar amb elles li va donar l'oportunitat d'aprendre, com un infant que *va a estudi*, «que és com en dèiem abans a anar a l'escola». Com una esponja, en Lluís va començar a xuclar tots els seus neguits, els seus arguments i les seves motivacions i a fer-se'ls seus.

I els mots són: quitepan...
 no hi busqueu segona intenció
 que no volen dir res, quitepan...
 creieu-me que són inofensius i ben alienants.

«Bon senyor», *Com un arbre nu*, 1972

I es fa d'Els Setze Jutges. Hi havia censura prèvia de les lletres de les cançons i, per tant, havien d'amagar els missatges explícits sota metàfores i jocs de paraules. Per això durant els concerts, entre cançó i cançó, aprofitaven per parlar i explicar el seu sentit implícit. «És així com des de dalt de l'escenari començo a llençar obertament missatges que connecten amb el públic que ve a escoltar les cançons. Em vaig acostumar a parlar molt». Val a dir que en alguna ocasió també tenia la Guàrdia Civil a l'aguait durant els concerts.

Després de quaranta anys de franquisme, el públic estava preparadíssim per a les segones, terceres i quartes intencions de les lletres de les cançons. Al final, els cantautors sempre es feien entendre. «Això era fantàstic, i de fet podíem cantar i fer arribar el nostre missatge i alhora no sobrepassar els límits que la censura imposava».

Passa cinc anys a París. Aquesta estada forçada, «em fa respecte anomenar-la exili», li va donar la possibilitat de conèixer els veritables exiliats i represaliats del franquisme. Va contactar amb gent del Partit Socialista Unificat de Catalunya, d'Esquerra Republicana de Catalunya i del moviment anarquista a l'exili. Això li va proporcionar un gran bagatge cultural.

Quan torna i s'acaba la dictadura, els cantants es converteixen en una mena de punts de referència en un moment en què les personalitats polítiques encara no havien assolit aquesta funció. De fet, el gener del 1976, en tres concerts que va fer al Palau d'Esports hi va ser present tota la classe política. Aleshores era en Lluís qui els ajudava a fer-se conèixer.

«Per tant, de cop i volta, nosaltres, sobre els escenaris, representem un paper sobrevingut. Jo era una persona que intentava catalitzar uns sentiments i unes idees polítiques, en aquell moment encara molt difuses. I no em corresponia. Fins al 1979, quan s'aprova el primer Estatut, em converteixo en això, una mena de catalitzador dels sentiments i les idees de les persones. A qualsevol poble on anava, actuava davant de grans masses de gent. Em venia de gust, atès que estava molt conscienciat que vivíem un moment històric. Semblava que l'estat espanyol podia fer un canvi radical i profund en aquells moments. I jo aprofitava els concerts per dir coses sobre la llibertat i sobre els nostres drets nacionals. He de confessar que en aquell temps jo era més autodeterminista que no pas independentista».

«També t'he de dir que és el 1984 quan en Felipe González em demostra que el socialisme no canviarà significativament l'estructura de l'estat. Hi ha avenços en educació i medicina, per dir alguna cosa, però l'estructura de l'estat postfranquista queda indemne i no es qüestiona. I és aleshores que començo a fer-me independentista».

Fins aquell moment en Lluís pensava que l'estat espanyol podia ser un exemple i un referent a Europa de

pluralisme nacional, de confederació de països des de la seva pròpia llibertat i identitat, des dels postulats de l'Europa de Robert Schuman. «Digueu-li idealisme o ingenuïtat».

«I jo, com et deia, vinga xerrar i xerrar des de dalt de l'escenari. El que jo sentia i el que la gent també sentia. El públic em donava la força i jo representava allò que esperava de mi».

No és això companys, no és això;
 ens diran que ara cal esperar.
 I esperem, ben segur que esperem.
 És l'espera dels que no ens aturarem
 fins que no calgui dir: no és això.

«Companys, no és això»,
El meu amic el mar, 1978

Amb l'inici de la transició, en Lluís comença a veure que això no funciona. Que els somnis s'esvaeixen. I escriu la cançó «Companys, no és això». Aquí té un gran desencís, com ja ha explicat, amb el socialisme, amb l'esquerra espanyola al poder. Tampoc comparteix, afirma, la visió del nacionalisme català de Convergència. I als concerts, com abans, xerra i xerra entre cançó i cançó. Passa una època durant la qual la gent no deixa d'anar als seus recitals i en què comença a ser molt incòmode per al poder establert, per a les personalitats polítiques. «Tinc, però, el privilegi de guanyar-me la vida amb llibertat, perquè podia dir el que pensava sense por i sense que el públic em donés

l'esquena, tot i que la gent també començava a estar cansada de política i de lluita. Malauradament, altres cantants d'una vàlua extraordinària, que també defensaven i defensen el català i les llibertats, van patir molt aquest desencís. Potser més que jo. Tot això m'escandalitzava».

El pas dels anys converteix en Llach en un líder de les aspiracions de llibertat de bona part del país. I ho és en un moment en què a Catalunya calia mantenir la flama encesa o, com després diria en Feliu Ventura, «que no s'apagara la llum». És també quan des d'una part de l'opinió pública, i també de la dreta política del país en el poder, així com fins i tot des de TV3, es comença a dir que cantar en català ja no és tan necessari com abans. Potser, fins i tot, és *provincià*.

D'aquí vindran actes com la tancada el 1989 al Palau Marc, seu de la Conselleria de Cultura.

«Recordo que va venir en Joan Guitart, conseller de Cultura, i ens va dir: “Bé, ara que heu sortit al diari ja podeu marxar”. I en Josep Tero, cantautor de l'Escala, li va respondre: “Com s'atreveix a parlar així a una gent que per molts anys que vostè estigui a la conselleria mai podrà fer la meitat de la feina que han fet per la nostra llengua i la nostra cultura?”. En Guitart se'n va anar amb la cua entre cames i nosaltres, el poder cançoner, ens vam quedar a dormir a la conselleria. Per cert, s'hi va poder veure més d'un pijama de seda».

En aquest context, l'any 1985 decideix fer un concert al camp del Barça, «tot i que em feia pànic perquè mai s'havia intentat un concert d'aquesta magnitud». Els mancava infraestructura i uns mitjans tècnics ben

desenvolupats. Però se'n van sortir per muntar un concert en llengua catalana «perquè mai ningú pogués dir que el català no era important per cohesionar el país o que no tenia poder de convocatòria». O que els autors de música en català eren una mena de reducte folklòric provincià i passat de moda.

Sí, Lluís, amb cent mil persones assistents, qui gosarà dir que aquest país no necessita la cançó en català?

No creiem en les fronteres
si darrere hi ha un company
amb les seves mans esteses
a un pervindre alliberat.
I caminem per poder ser
i volem ser per caminar.

«Venim del nord, venim del sud»,

El meu amic el mar, 1978

Tal com recull la premsa del moment, la festa va començar amb «Venim del nord, venim del sud». En paraules de l'aleshores secretari general del Barça, Joan Granados, «el més remarcable d'aquest acte és el sentit unitari. No es veu cap signe polític de cap tendència determinada. És Llach i Catalunya».

«El que es va esdevenir en aquest concert d'alguna manera oficialitzava aquest lideratge que se m'atribuïx. És així que em converteixo en una patum, patam, patim..., no sé com dir-ho..., però és cert que em vaig adonar que hi passava alguna cosa especial».

«He de confessar que el concert del Barça, com

faig sempre, el vaig iniciar amb un fa molt bonic, però que aquesta vegada es va allargar durant més de tres minuts per l'emoció que m'ennuegava i no em deixava encetar el recital».

«A partir d'aquell moment i fins ara, he tingut el privilegi de fer allò que crec que havia de fer».

«I sense desmerèixer aquesta mena d'aurèola de coherència i de valentia que se m'atribueix, en realitat soc coherent perquè la gent m'ho ha permès i soc valent perquè estic molt protegit pel públic».

En Lluís ens ha portat a Ítaca. ¿T'adones que, després del llarg viatge farcit d'anècdotes i vivències que ens hem promès, més que tancar respostes hem obert preguntes? El que sé és que hem parlat de catalitzar expectatives o somnis col·lectius, de coherència i valentia, d'equips, de propòsits, de llibertat... Coneixes una bona líder que no tingui presents aquests valors? Així doncs, arribats a aquest punt, oi que comparteixes amb mi que en Lluís Llach ho és i, per tant, té lloc al llibre que ara tens entre les mans?

Si te'n recordes, a la trobada de Tarragona en Toni Llobet ja apuntava la idea de la naturalesa innata de les bones líders, de les veritables referents, pel seu compromís ètic amb uns objectius compartits, més enllà de l'exercici formal d'una responsabilitat política o de gestió. Referents que són catalitzadors de canvis i inspiradors de somnis. La narració que ens ha fet en Lluís dels seus inicis i de la seva trajectòria el fan, si vols, un líder *involuntari*, que no defuig el compromís i la missió.

Si avui parlo d'amor
 és per dir-vos, potser
 sense força ni traça,
 que faré mil cançons
 amagant veritats
 sota un joc de paraules.
 És només per això
 que me cal dir-ho ara.

«Cançó d'amor»,
Campanades a morts, 1977

I sota un joc de paraules, amb en Lluís ens deixem anar de la mà de la lletra L. Comencem! Com t'he explicat a la introducció, les paraules aniran vinculades a cadascuna de les lletres que configuren la paraula *lideratges*.

Estic convençut, després de la conversa, que un dels trets de personalitat d'en Llach i alhora del seu lideratge és l'idealisme, entès com la capacitat de somiar. Això l'aboca a l'autoexigència i alhora a l'inconformisme. Té aquell esperit d'anar sempre més lluny, de buscar la perfecció imaginada en allò que fa i diu. Sort que, tal com canta a «Ítaca», més que el destí, és el camí, el fer i no parar quiet, allò que ens omple: «Més lluny, sempre molt més lluny, més lluny del demà que ara ja s'acosta. I quan creieu que arribeu, sapigueu trobar noves sendes». De la mateixa manera que l'adeu de l'amat forma part de l'amor («que passaran els anys i vindrà l'adeu, com així ha de ser...»), la insatisfacció forma part del procés creatiu. El mou i el remou!

I en el marc d'aquest idealisme, la **llibertat** i els **límits** hi tenen un paper clau. Per una banda, per a en Llach, la llibertat és l'abecedari. Ha de ser a tot arreu, des d'un punt de vista personal, col·lectiu, creatiu, etc. La llibertat dibuixa uns límits mòbils, mai fixos, apunta. «Ai d'aquella que se sent satisfeta allà on és i que s'acomoda en una zona de confort plena d'“allò que es fa perquè sempre s'ha fet així”!».

Per tant, des del lideratge cal entendre els límits com aquelles fites que s'han de transgredir, sempre respectant l'espai dels altres. «Saltar els límits és una de les condicions humanes. Quan els veus, els límits, et ve de gust agafar impuls per poder mirar el que hi ha al darrere. És gairebé com una obligació de l'ésser humà, anar més enllà».

Una bona líder ha de tenir present que la llibertat, com la democràcia, sempre és perfectible.

Un dels grans problemes, no només polític, sinó de l'ascens social de les persones —i aquí el lideratge hi té un paper molt rellevant—, és que quan ens creiem que hem guanyat un espai de llibertat ens quedem quietes. I no, quan es guanya un espai de llibertat cal fer un pas per guanyar-ne molts més.

Aquesta és, segons en Llach, l'única manera d'avançar que té la humanitat. Tot i que també dubta si n'hem fet gaires, d'avenços.

«Quan concebem la llibertat com el respecte a les altres, en tots els actes de la nostra vida, és quan esdevenim ciutadanes del món. Quan acceptem i respectem els drets humans. Aquest és l'únic marc on s'exerceix veritablement la llibertat, el dels drets humans».

La llibertat és multidimensional, i per això cal una mirada de tres-cents seixanta graus. Molta gent lluita amb intensitat per una sola dimensió, per exemple per la llibertat política, i en canvi viu totalment esclavitzada pel que fa a les llibertats personals, individuals, educatives, sexuals, etc.

De llibertat i de límits desafiants, el lideratge d'en Lluís n'està farcit. Durant la conversa fem una connexió amb l'escola Octavio Paz pel fet de posar en valor el procés creatiu artístic, ja sigui com a eina d'aprenentatge i d'expressió, en el cas de l'escola, o bé com a catalitzador de l'activisme social, cultural i polític, en el cas de la cançó.

La creació artística és una eina de molt abast per als lideratges desafiants, disruptius i valents. L'art de fer cançons, de fer música, és una de les eines més potents i socialment més preuades, i pot competir amb l'educació a l'hora de configurar els sistemes de valors d'una societat, ni que sigui per la seva capacitat d'influència sobre els infants, adolescents i joves, que tenen els diferents estils musicals de referència.

«L'art sempre és polític». A banda de la seva rellevància creativa, de la capacitat d'innovació i de la qualitat harmònica o tècnica, l'art conté un element racional que sempre és polític. I quan no hi ha aquesta racionalització també ho és —no tant, però també!

L'art sempre és polític, i alhora compromès amb un sistema de valors, amb un paradigma. «L'artista que pensi que no ho és, és una ingènua o una manipuladora». Quan una fa una cançó d'amor fa política; quan crea un quadre, fa política; quan compon música, fa

política, perquè ha de decidir l'estil musical, més contemporani o més clàssic, més conservador o més innovador. Tot l'art és polític.

En Lluís destaca que, quan a les escoles eduquem els infants en llibertat, mitjançant l'art els podem fer entendre que aquest és un mitjà de comunicació molt potent, perquè connecta amb els sentiments i les emocions, amb la sensibilitat. I si comunica, és polític.

«No acceptar que la comunicació artística és tant o més política que un assaig o un manual especialitzat és cretinisme. En Tàpies feia política i en Miró també». I el Julio Iglesias, ni que sigui per validar els estereotips més casposos. Les cantants de hip-hop també comuniquen més enllà del que pensen.

Escoltant en Llach penso que ja podem fer la feina ben feta, les mestres i el sistema educatiu, per competir amb la música a l'hora d'arribar al més profund del cervell i del cor dels infants, adolescents i joves. Els músics, ja ho diu la neurociència, arriben al més profund del cervell. Els ritmes, la melodia i les lletres de les cançons influeixen a l'hora de conformar un sistema de valors, perquè connecten amb les emocions i els sentiments més íntims.

«L'art és perillós i subversiu perquè ens fa ser creatius. I la creativitat és perillosa per al sistema». Dintre de cada ésser humà s'hi bressola una creativitat que el sistema acostuma a reconduir i a ensinistrar des del paradigma d'allò que és políticament correcte, amb un bombardeig de missatges basats en estereotips i en el pragmatisme.

Per tant, està molt bé que a les escoles fem servir l'art

perquè indueix a la creativitat. L'infant, l'adolescent i la jove creativa normalment qüestiona, imagina, es fa preguntes, té curiositat i és crítica. En definitiva, aprèn perquè és capaç de fer coses noves i no només de repetir allò que altres generacions han fet, tal com afirma Piaget.

... ni símbols ni gestes
t'han de sotmetre,
tu ets qui mou el vent.

«Jo hi soc si tu vols ser-hi»,
Temps de revoltes, 2000

Li pregunto a en Lluís: com pot una líder semblar **llavors** en aquest context de creativitat en què ens hem submergit? Ell diu que la paraula *llavor* li fa por, si més no respecte, perquè amb la metàfora de la llavor que sembrem i que després germina sembla que les generacions passades determinin el futur de les que vindran. En Lluís pensa que sí, que hem de deixar la llavor, però que ha de ser perquè les persones que vindran en facin el que vulguin. Seria com si la llavor germinada de civada, per exemple, tingués la capacitat d'arribar a ser finalment allò que volgués ser i no necessàriament civada. O per exemple un altre cereal, com ara blat, sègol, ordi, kamut... En tot cas, nosaltres hem de llaurar un futur, continuant amb la metàfora pagesa, on la gent no se senti en absolut condicionada.

«També us dic ara, a vosaltres que sou mestres: “Sembreu, sembreu!, que venen temps difícils i només aquelles que hagin recollit bones llavors se'n sortiran”».